

**PROTESTE ȘI REVENDICĂRI ALE MAZILILOR ȘI RUPTAȘILOR ÎN PRIMELE
DECENII DUPĂ ANEXAREA BASARABIEI LA IMPERIUL RUS**

TOMULEȚ Valentin, doctor habilitat, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

**PROTESTS AND REVENDICATIONS OF MAZILI AND RUPTASHI IN THE FIRST
DECADES AFTER THE ANNEXATION OF BESSARABIA TO RUSSIAN EMPIRE**

***Abstract:** Based on unpublished archival data, the author analyzes forms of protests and riots of mazili and ruptashi from Bessarabia in the first decades after its annexation. The author ascertains that while mazili and ruptashi have enjoyed certain privileges, the imperial administration did not enjoy them and did everything possible to suppress them. This measure coincided with Russian imperial policy to administratively and socially unify the newly annexed province. The process produced based on their gradual elimination, particularly of mazili, from various administrative and economic positions, and the undermining of their social prestige, that caused their discontent, reflected in various forms of rebellion and protest. With time, the rights of mazili were limited, being forced to obey local duties and pay different taxes along with ordinary tax-payers. As a result, some of them for different contraventions were transferred to the category of peasants, while others ruined and*

dissolved in related social categories of the peasantry. Despite this fact, mazili continued to keep even in the second half of the 19th century their distinctive social and spiritual characteristics.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus administrația imperială a promovat în teritoriul nou-anexat o politică colonială, urmărind consolidarea sistemului social existent. Cele expuse sunt confirmate de Regulamentul privind instituirea administrației provizorii în Basarabia din 23 iulie 1812, în care erau confirmate toate orânduielele vechi din Moldova. Boierii continuau să rămână cei mai mari proprietari de bunuri funciare¹. Deși Regulamentul Provizoriu avea în componență un articol special ce prevedea scutirea locuitorilor Basarabiei de orice capitație² pe o perioadă de 3 ani³, acest decret a rămas, de fapt, doar pe hârtie, deoarece impozitele erau luate de către boieri în folos propriu, fie erau date în concesiune.

Despre încasarea cu rigurozitate a impozitelor și îndeplinirea prestațiilor atestă dispoziția Ministerului de Poliție din 13 septembrie 1814 adresată guvernatorului civil al Basarabiei, în care se cerea direct de la guvernator confirmarea exactă și strictă a tuturor impozitelor și prestațiilor, fără nicio ușurare sau scutire⁴. La rândul său, guvernatorul confirmă că țărani din Basarabia au îndeplinit diferite impozite și prestații, chiar și în perioada scutirilor stabilite pe timp de 3 ani prin Regulamentul Provizoriu. Confirmă acest fapt și constatările făcute de instituțiile regionale privind datoriile țăranilor, care în 1819 au atins cifra de circa 4 mil. lei⁵.

Dovadă a încălcărilor abuzive ale administrației locale, care aveau loc în timpul încasării prestațiilor la care era impusă populația, servește și plângerea mazililor discutată la 17 august 1816 în Comitetul Regional Provizoriu al Basarabiei, la propunerea rezidentului plenipotențiar din 16 august, în care aceștia scriau că în pofida privilegiilor de care beneficiau, ce le-au fost date de domni Moldovei, „...sunt impuși la prestații nepotrivite stării lor sociale”⁶. Pentru a îngrădi mazilii de asemenea abuzuri, Comitetul Regional Provizoriu al Basarabiei a dat dispoziție Departamentului I al Guvernului Regional să înștiințeze toate isprăvnicile „...că, de acum înainte, mazilii aflați în această regiune să nu mai fie impuși prestațiilor, care în virtutea drepturilor și obiceiurilor existente, nu se referă la ei”⁷.

Deși mazilii și ruptașii erau categorii privilegiate dar neînsemnate numeric, restanțele la achitarea dijmei, pentru perioada 1818-1825, erau destul de mari: 36786 rub. (67,6 %) pentru mazili și 17622 rub. (32,4 %) pentru ruptași⁸, sume ce atestă destul de pregnant că ei se confruntau cu diverse probleme, sărăceau și nu erau în stare să achite la timp impozitele.

La început aceste două stări sociale/fiscale⁹ au depus eforturi substanțiale pentru a-și confirma statutul de mazili și ruptași, prezentând numeroase documente, cereri și reclamații comisiei instituite pentru verificarea gradului de noblețe al familiilor nobiliare basarabene. La 1 noiembrie 1823, ruptașii (mulți dintre ei de etnie bulgară) din satele Enichioi, Tatarbunar, Șechirli (Cichirli) Chitai, Caraciuc (zis și Careacichi – V.T.), Zadunaica (Zadunaevca – V.T.), Ivanovca, Troian, Bolgrad, ținutul Ismail, din satul Dracul, ținutul Greceni, etc. se adresează comisiei instituite pentru cercetarea documentelor locuitorilor Basarabiei și constatarea privilegiilor ce le sunt acordate. În cererea lor rupta de vistieria și rupta de câmară¹⁰ cereau „...să li se confirme dreptul de ruptași, deoarece, conform Hrisovului din

¹ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 1, inv. 1, d. 3995, f. 11-14 verso; Dinu Poștarencu, *O istorie a Basarabiei în date și documente (1812-1940)*, Chișinău, 1998, p. 64-66.

² **Capitație** – impozit direct perceput sub formă de cote fixe pe cap de contribuabil (Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*. Vol. I, București, 1992, p.134-135).

³ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3995, f. 14.

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, 1812-1813, d. 205, f. 1.

⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 47, cert.7, f. 171-178.

⁶ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 57, f. 3.

⁷ Ibidem, f. 3 verso-4.

⁸ ANRM, F. 123, inv. 1, d. 5, f. 198-198 verso; *Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 год)* ANRM, F. 2, inv. 1, 1823-1824, d. 862, f. 113; d. 4799, f. 14-16b). Сборник документов / Составители И.А. Ануилов, К.П. Крыжановская. Том. III, Часть I, Кишинев, 1962, с. 89.

⁹ **Mazil** – stare socială; **ruptași** – categorie fiscală.

¹⁰ Denumirea **rupta de câmară** și **rupta de vistierie** dată acestor categorii sociale provine de la impozitul personal pe care îl achitau acestea și a cărui mărime era fixă, spre deosebire de *bir*, al cărui quantum nu era fixat și depindea, în fond, de averea birmicului și de samavolnicia dregătorilor ce percepeau birul. În actele oficiale basarabene din prima jumătate a sec. al XIX-lea, ambele categorii fiscale deseori figurează cu denumirea comună de *rupti* (ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, f. 137 verso). Aceștia erau urmașii străinilor, care s-au așezat în Basarabia până la anexarea ei la Imperiul Rus, și micii slujitori, în special cei care se ocupau cu negoțul și meșteșugăritul, beneficiau de diferite privilegii și

1805 emis de domnul Moldovei Alexandru Moruzi, ei au fost înscrisi în rupta de vistieria și plăteau câte 13 lei de la fiecare familie în haznaua statului și câte 5 parale dintr-un leu în cămara răsurilor¹ (Iefurilor – V.T.)”². Aceeași adresare o face și o parte din ruptașii din orașul Chișinău³. Mazilii Leonte și Ion Petreșcan din satul Gura Galbenă, ținutul Codru, susținuți de alți săteni, mazilii Nicolae Leșan și Grigore Revencu din satul Florești, ținutul Soroca, se adresează la 12 aprilie și la 21 iunie 1814 guvernatorului civil al Basarabiei cu rugămintea să le confirme statutul de mazil⁴.

Mazilii și ruptașii deseori se întruneau pentru a se sfătui cum să-și apere drepturile și privilegiile. Aceste întâlniri au devenit mai frecvente după adoptarea Regulamentului din 29 aprilie 1818, care stabilea statutul de autonomie limitată și provizorie a provincie în componența Imperiului Rus. Spre exemplu, la 8 august 1818, șeful poliției din orașul Chișinău Tumanov îi raportează guvernatorului civil al Basarabiei C.A. Catacazi că în noaptea de 4 spre 5 august în casa căpitanului Purcel „...s-a adunat o gloată, în număr de 27 de persoane”, mazili și ruptași de vistierie, pentru a discuta despre drepturile lor⁵. Adunarea a fost organizată de mazilul Egor Valuța, acesta fiind susținut de căpitanul de mazili Purcel, care a asigurat localul. La ea au participat Ion Dânga, Carp Suruceanu, Ignate Ploșnița, Grigoraș Ploșnița, Ion Serghi, Gavril Horște, Constantin Gudze, Eremia Popa, postelnicul Teodor Popescu, Ștefan Gudze, Iordache Costin, Vasile Roșca, Vasile Leahu, Iacob Bosioc, Ion Erhan, Hodoroșca Erhan, Grigore Moro, Ion Grati, Grigoraș Paladuța, Tudose Mederganov, Vasile Arsenii, Gavril Chirica, Vasile Caraman, Filip Ursu și Ion Caraman – toți mazili din serdăria Orhei⁶.

La 8 august 1818 a urmat dispoziția secretă a guvernatorului civil al Basarabiei adresată ispravnicilor de Orhei, Soroca, Iași, Codru și Greceni, prin care aceștia erau informați că unii mazili și ruptașii de vistierie organizează întruniri secrete în orașul regional Chișinău, la care „discută unele subiecte”. Șeful de poliție din Chișinău a primit dispoziția de a investiga cazul, urmând să clarifice cu ce ocazie s-au adunat mazilii, ce întrebări au discutat, din ce cauză s-au întrunit noaptea târziu, după care să confiște toate documentele care se vor afla la ei⁷.

Din informațiile lui Tumanov aflăm că mazilii, în număr de 27, s-au întrunit în casa căpitanului Purcel la miezul nopții. La întrebarea cu scop s-au întrunit atât de târziu, Tumanov așa și nu a primit un răspuns clar. A doua zi Tumanov a chemat personal trei mazili pentru a depune mărturii. La întrebarea cu care scop s-au adunat, aceștia au răspuns că nu s-au întrunit cu gânduri rele, mai mult pentru a se consulta asupra modului în care să roage administrația ca să le fie menținute drepturile și privilegiile acordate stării lor sociale și fiscale⁸.

Cercetările făcute de Tumanov îi permit să constate că deși întrunirea mazililor nu s-a făcut cu intenții rele, totuși cazul urmează să fie adus la cunoștința Consiliului Suprem al Basarabiei⁹.

În urma analizei documentelor confiscate de la mazili s-a constatat că ei au fost chemați la Chișinău din diferite ținuturi pentru a-și soluționa problemele, pentru a desfășura întrunirea au ales din rândurile lor deputați, au adunat bani, au creat un adevărat secretariat, alegând un secretar căruia i se plătea un salariu de 25 de cervoneți¹⁰. În plus, au cooptat în rândurile lor și pe o parte din ruptași. Însă,

---

plăteau impozite în trezoreria domnească – *cămară*, sau în cea a statului – *vistierie* (ANRM, F. 2, inv. 1, 1823-1824, d. 862, f. 113; d. 4799, f. 14-16).

¹ *Răsură* – dare suplimentară care exista în Moldova la începutul sec. al XIX-lea, din al cărei venit se plătea leafă slujbașilor publici. În 1804 doar birul și răsura au constituit 2676 mii de lei, sau 54 de lei pentru fiecare Curte (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 401, f. 3, 5). Dintr-un raport al Comitetului de Control adresat Consiliului Suprem al Basarabiei, datat cu 12 martie 1828, aflăm că dările care erau percepute de la populația Moldovei până la anexarea Basarabiei la Rusia erau dări în baza cărora se formau veniturile vistieriei. Aceste informații au fost puse la dispoziție oficialităților ruse din Basarabia și din Sankt Petersburg de către Președintele Divanului Moldovei, senatorul V.I. Krasno-Milașevici. Potrivit acestui document, *răsura* constituie o dare în bani, încasată de la fiecare leu plătit potrivit dării bir, care constituia 15 parale de la fiecare leu (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso). La achitarea răsurii „participau păturile inferioare ale societății, mazilii și ruptașii, iar raznocinții, denumiți ruptele vistieriei, și evreii... erau eliberați de această plată, în schimb dădeau câte 5 parale de la fiecare leu în calitate de bir vel-vistiernicului, care era în exercițiul funcției (ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 130-130 verso). Din alt izvor aflăm că *răsura* constituia „darea pentru leafa boierilor funcționari de cancelarie, ispravnicilor și funcționarilor locali” (ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 130).

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 862, f. 38, 45-46, 55-56 verso, 61, 62, 66-69 verso, 73-76, 85, 92, 98, 123.

³ Ibidem, f. 91, 93, 100-100 verso.

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 233, „Condica de înregistrare a cererilor” din 12 aprilie 1814, f. 30 verso, 52 verso.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 561, „Raport” din 8 august 1818, f. 1-1 verso; d. 961, f. 1.

⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 961, f. 1-2 verso.

⁷ Ibidem, f. 3-5 verso.

⁸ Ibidem, f. 5 verso-6.

⁹ Ibidem, f. 6.

¹⁰ *Cervoneț* (de la polon. – *czerwony* – *frumos, de aur*) – monedă de aur rusească, de o valoare de 3 ruble, similar ducatului sau țechinului italian. Denumirea cervonețului provine de la culoarea aurului de probă înaltă. Primii cervoneți care corespundeau standardului – ducatului

din documentele depistate nu s-a putut afla despre scopurile adevărate ale mazililor și nici nu s-a putut constata că întrunirea ar fi purtat un caracter ostil puterii¹.

Reieșind din considerentul că întrunirea mazililor a avut loc fără știrea autorităților, Consiliul Suprem al Basarabiei a decis ca acest caz să fie cercetat în temeiul prevederilor legale, pentru ca instigatorii să fie trași la răspundere, iar 5 persoane, până la finisarea dosarului, să fie închiși în cetatea Bender, din lipsa unei închisori în orașul Chișinău².

În același timp, mazilii și ruptașii au fost avertizați de către ispravnicii cu privire la caracterul ilegal al unor asemenea întruniri, atenționându-i că „...autoritățile sunt gata totdeauna să satisfacă cerințele lor întemeiate”³.

La 12 august 1818 căpitanii de mazili Ioan Purcel, Ștefan Popa, Vasile Mărădici, Gheorghe Valuța au înaintat o cerere pe numele guvernatorului civil al Basarabiei C.A. Catacazi în care scriau că starea socială a mazililor dorește să prezinte documentele ce se află la dispoziția lor pentru a obține privilegiile ce li se cuvin. În plus, ei scriau că s-au prezentat la alegerile în Adunarea deputaților nobilimii din Basarabia, dar „...la care însă nu au putut participa” și, rămânând nemulțumiți de acest fapt, au hotărât să se adreseze rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, solicitând să le apere interesele. Ei considerau că din rândurile lor urmează a fi alese 4 sau 5 persoane care ar putea să le apere interesele în Adunarea deputaților nobilimii din Basarabia⁴.

La 12 august 1818, ispravnicul de Orhei raportează guvernatorului civil al Basarabiei C.A. Catacazi că „...din numărul mazililor moldoveni care s-au întrunit în orașul Chișinău pentru a cere, conform vechiului obicei moldovenesc, privilegii, în ținutul Orhei au rămas numai 6 persoane, care au promis că nu se vor pronunța împotriva guvernului și nu vor lua măsuri nechibzuite”⁵. Ceilalți ispravnici au raportat că mazilii din ținuturile lor n-au participat la adunarea de la Chișinău⁶.

În unele cazuri, mazilii și ruptașii încercau să-și caute dreptate la Sankt Petersburg. Spre exemplu, la 19 mai 1820, comunitatea mazililor, ruptașilor și țăranilor din ținutul Hotin a ales din rândurile sale 170 de reprezentanți pentru a-i trimite în Sankt Petersburg ca să le apere drepturile. Însă, ispravnicul ținutului Hotin nu a fost de acord cu lista deputaților înaintați de această comunitate, invocând că protoiereul Lancicovschi nu făcea parte din nicio categorie sus-menționată⁷. În alte cazuri mazilii și ruptașii se adresau diferitelor comisii instituite în Basarabia de administrația imperială pentru rezolvarea diferitor probleme de ordin intern. Spre exemplu, la 16 martie 1820, Iordache Berca și postelnicul Galeasca, mazili din satul Cuizăuca, ținutul Orhei, înaintează plângere senatorilor Gagarin și Hitrov (care au primit sarcina de a studia cauzele revoltelor țărănești în ținutul Hotin, unde bântuia holera, concomitent și întrebarea privind aplicarea unui nou regulament despre țăranii⁸), împotriva moșierului Iordache și fostului ispravnic al ținutului Orhei, maiorul Șeinovici, care „...percep ilegal de la ei bani pentru întreținerea închisorilor”⁹.

Unele cereri ale mazililor și ruptașilor din Basarabia adresate guvernatorului civil al Basarabiei se refereau la scutirea de impozite și dări. Spre exemplu, mazilii din orașul Chișinău se plâng la 13 septembrie 1813 guvernatorului civil al Basarabiei, Scarlat Sturdza, că ei achită prestațiile de rând cu populația orașenească (în izvor – *mica burghezie*) și îl roagă să fie scutiți de aceste prestații¹⁰. La 24 octombrie 1814 ruptașii din orașul Chișinău (în număr de 22 de familii) se plâng guvernatorului civil

---

din aur (3,4 gr.) au început a fi bătuți în Rusia începând cu 1701 la dispoziția lui Petru cel Mare. Uneori erau bătuți cervoneți de valoare dublă, iar din 1755 și până la primul război mondial – de regulă, în valoare de 5 și 10 rub. În sec. al XIX-lea, până în 1841, cervonețul era bătut în Sankt Petersburg și în Varșovia, din aur de o calitate înaltă (*Энциклопедический словарь / Издатели Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон, СПб., 1903, Т. XXXVIII*¹¹, c. 531; *Российский гуманитарный энциклопедический словарь. Том III, М., 2002, с. 576*). *Cervoneți* erau și ducații olandezi, care circulau în Basarabia la cursul de 12 lei și ducații austrieci – la cursul la 11 lei și 30 parale (ANRM, F. 5, inv. 2, 1813, d. 51, f. 17-17 verso). În actele vremii, redactate în rusește, *ducații* erau numiți *cervoneți*.

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 961, f. 6 verso.

² Ibidem, f. 7-7 verso.

³ Ibidem, f. 8.

⁴ Ibidem, f. 11-13.

⁵ Ibidem, f. 17.

⁶ Ibidem, f. 18-51 verso.

⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 677, „Condica de expediție a corespondenței” din 19 mai 1820, f. 228 verso-229.

⁸ Cu privire la plângerile adresate de țăranii din diferite ținuturi ale Basarabiei senatorilor Hitrov și Gagarin pe parcursul anului 1820 *a se vedea*: Valentin Tomuleț, *Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828) (În baza documentelor depozitate în Fondul 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei”)*, Chișinău, 2007, vol. II, doc. nr. 1128, 1130, 1135, 1139, 1141, 1240, 1244, 1243, 1247-1250, 1254-1266, 1269, 1270, 1272, 1273-1280, 1290, 1291).

⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 690, „Dispoziție adresată ispravnicului ținutului Iași” din 16 martie 1820, f. 208.

¹⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 83, „Registru documentelor de intrare” din 13 septembrie 1813”, f. 74.

al Basarabiei împotriva ispravnicului ținutului Orhei, care, după 1812, „...îi obligă să îndeplinească permanent diferite prestații alături de alți locuitori”, cu toate că, potrivit actului emis de domnul Moldovei Mihai Suțu, „...au fost scutiți de îndeplinirea prestațiilor țărănești și plăteau anual doar câte 10 lei”¹. Ceva mai târziu, la 12 martie 1816, mazilii din satul Pereni, ținutul Orhei, se adresează, din numele lui Gheorghe Bodruc, guvernatorului civil al Basarabiei cu rugămintea „...să-i elibereze de îndeplinirea prestațiilor la care aceștia erau supuși de rând cu alte categorii sociale”². Dănilă Burduja, mazil din satul Jora de Sus, ținutul Orhei, susținut de alți mazili, se adresează la 16 februarie 1816 guvernatorului civil al Basarabiei cu rugămintea să-i elibereze de îndeplinirea prestațiilor. Ei au fost eliberați de prestații „...în temeiul prevederilor stricte ce vizau starea socială de mazil din care aceștia făceau parte”³. Semion, Vasile și Grigore Birgan, mazili din satul Măgura, ținutul Iași, susținuți de alți săteni, se plâng la 14 iulie 1816 guvernatorului civil al Basarabiei că sunt supuși să îndeplinească diferite prestații „...care sunt incompatibile cu starea socială de mazili”⁴. La 5 februarie 1820 mazilii din satul Pravila, ținutul Iași, în plângerea adresată guvernatorului civil al Basarabiei scriu că, „...aflând-se în apropiere nemijlocită de cordonul sanitar, nu sunt în stare să facă față încartiruirii”⁵.

Mazilii și ruptașii sufereau și de pe seama abuzurilor din partea moșierilor și mănăstirilor care încercau să-i deposedeze de pământ. În 1814 mazilii Iordache Costin, Constantin Costin și alții din satul Trușeni, ținutul Orhei, se plâng guvernatorului civil al Basarabiei că serdarul Vasile Onufrievici i-a deposedat ilegal de pământ⁶. La 6 februarie 1814 ruptașii din satele Isacova și Morozeni, ținutul Orhei, se plâng guvernatorului civil al Basarabiei împotriva căpitanului moldovean Ion Bârlad care a însușit nelegitim partea de sus a moșiei Morozeni ce le aparține⁷. La 18 martie 1814 Nicolae Negară, Sava Donica, Ilie Negară, mazili din satul Recea, ținutul Orhei, și preotul Ion se plâng guvernatorului civil al Basarabiei împotriva moșierului Iordache Carp care le-a acaparat forțat o parte din moșia ce le aparține⁸. La 4 decembrie 1814 mazilii Vasile Gucea și Semion Leahu din satul Lipceni, ținutul Orhei, se plâng guvernatorului civil al Basarabiei de faptul că mănăstirea Căpriană le-a ocupat pământurile⁹.

Mazilii și ruptașii deseori se împotriveau instituțiilor locale și regionale ce îndeplineau diferite obligații care nu corespundeau statutului de mazil sau ruptaș. Spre exemplu, 6 mazili din satul Năpădeni, ținutul Orhei, „...nu s-au supus dispoziției ispravnicului ținutului de a participa la organizarea cordonului sanitar în timpul holerei”¹⁰. La 14 ianuarie 1820, ispravnicul ținutului Iași raportează guvernatorului civil al Basarabiei că mazilii din ținut refuză să mai „...îndeplinească prestațiile de stat”. Ispravnicul cere guvernatorului să-i pună la dispoziție cazaci și forțe militare pentru a-i constrânge pe mazili să îndeplinească prestațiile¹¹. La 21 aprilie 1820, Ion Suruceanu, ruptaș din satul Suruceni, ținutul Orhei, se plânge guvernatorului civil al Basarabiei împotriva ispravnicului, care îl impunea să plătească birul „...în pofida faptului că solicitantul era înscris în categoria ruptașilor și plătea impozite direct în vistierie”¹².

Mazilii și ruptașii prezentau instituțiilor regionale și imperiale diferite argumente pentru a se elibera de impozite și prestații. Spre exemplu, la 11 iunie 1813, mazilul Ilie și rudele acestuia din satul Căinari, ținutul Hotârnicieni, îl roagă pe guvernatorul civil al Basarabiei să-i elibereze de diferite prestații, invocând că tatăl lor a făcut serviciul militar în armata rusă¹³. Mazilii din târgușorul Telenești, ținutul Orhei, se adresează la 12 februarie 1816 guvernatorului civil al Basarabiei cu rugămintea să fie eliberați de prestații din considerentul că sunt de proveniență nobiliară¹⁴. În plângerea din 13 martie 1820 Vasile Gora, mazil din satul Șistaci, ținutul Iași, solicita guvernatorului

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 284, „Raportul poliției orășenești din Chișinău adresat Departamentului II al Guvernului Regional” din 24 octombrie 1814, f. 7-7 verso.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 464, „Condica de înregistrare a cererilor” din 12 martie 1816, f. 20 verso.

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 466, „Condica de expediție” din 16 februarie 1816, f. 52.

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 467, „Condica de expediție” din 14 iulie 1816, f. 149 verso-150.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 691, „Cerere adresată Guvernului provinciei Basarabia” din 5 februarie 1820, f. 45.

⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 128, „Raportul Departamentului II al Guvernului Regional” din 1814, f. 2-3 verso.

⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 284, „Raportul Guvernului provinciei Basarabia” din 6 februarie 1814, f. 3-3 verso.

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 259, „Adresă expedită în Departamentul I al Guvernului Regional” din 18 martie 1814, f. 7-7 verso.

⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 233, „Condica de înregistrare a cererilor” din 4 decembrie 1814, f. 90 verso.

¹⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 626, „Raport” din 2 decembrie 1819, f. 165.

¹¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 676, „Condica de înregistrare a cererilor” din 14 ianuarie 1820, f. 86.

¹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 676, „Condica de înregistrare a cererilor” din 21 aprilie 1820, f. 824 verso.

¹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 78, „Condica de înregistrare a cererilor” din 11 iunie 1813, f. 30.

¹⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 464, „Condica de înregistrare a cererilor” din 12 februarie 1816, f. 11.

civil al Basarabiei să-l elibereze de plata dajdiei, din considerentul că domniile Moldovei l-au eliberat de această taxă pentru serviciul îndelungat în folosul domniei¹.

În unele cazuri, mazilii și ruptașii apelau la rezidentul plenipotențiar al Basarabiei pentru a se proteja de abuzurile autorităților ținutale. La 26 iulie 1816, mazilul Gheorghe Ioanca se plânge rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev de faptul că serdarul de Orhei, maiorul Șeinovici, a încasat de la el în mod abuziv suma de 380 lei. Acești bani erau o parte din suma de 3801 lei 10 aspri aflați la el după decesul fratelui său, de la care a rămas soția de la a doua căsătorie și fiul minor, aflați la el în grijă, Gheorghe Ioanca fiind numit de către Departamentul I al Guvernului regional în calitate de tutore². La 14 octombrie 1816, la insistența lui A.N. Bahmetev, Comitetul regional Provizoriu al Basarabiei a dispus ca Șeinovici să-i restituie mazilului Gheorghe Ioanca suma de 380 lei³.

Un exemplu elocvent în acest caz este și cel al locuitorilor din satul Cobusca Mică, care se plângeau la 14 decembrie 1826 mareșalului ținutal al nobilimii din ținutul Orhei că „...mazilii din această localitate sunt împovărați de diferite prestații, iar unul din ei chiar a fost lovit nemilos. Deși căpitanul de mazili din districtul dat, moșierul Constantin Stoian, i-a raportat ispravnicului local despre respectivul incident, acesta nu a considerat necesar să-l examineze⁴. La 13 februarie 1831 Cărmuirea regională a Basarabiei se adresează mareșalului regional al nobilimii solicitând să dispună judecătoriei regionale din Basarabia să examineze acest caz și să ia deciziile de rigoare⁵.

Despre situația în care s-au pomenit mazilii și ruptașii din Basarabiei scriau și reprezentanții administrației regionale. Spre exemplu, mareșalul regional al nobilimii îl informează în aprilie 1831 pe guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov că mazilii, ale căror obligații constau, conform legilor vechi moldovenești, în a însoți transporturile de stat, în calitate de șefi de poliție (приставы) și în a îndemna sătenii să îndeplinească la timp și cu exactitate îndatoririle față de moșieri, sunt folosiți de aceste judecătorii în diferite scopuri pe termene nelimitate și la distanțe mari. În plus, ei îndeplinesc prestațiile de mazili, prestațiile personale și achită, alături de țărani birnici, toate dările⁶. În dispoziția din 22 mai 1831 guvernatorul civil al Basarabiei cere ca polițiile județene să nu mai impună mazililor și ruptașilor în alte sarcini decât de cele stipulate în actele vechi. La 30 mai 1831 a urmat dispoziția guvernatorului civil, iar la 7 iunie 1831 dispoziția Cărmuirii Regionale a Basarabiei, prin care judecătorii județene erau informate cu privire la dispozițiile adoptate⁷. Însă, aceste măsuri nu au schimbat spre bine situația în care s-au pomenit mazilii și ruptașii.

Datele privind protestele și reclamațiile mazililor și ruptașilor, dar și ale altor categorii sociale, depistate doar într-un singur fond de documente – Fonful 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei”, pentru perioada 1812-1828, sunt sistematizate în Tabelul 1.

Tabelul 1

Dinamica plângerilor și reclamațiilor adresate de diferite categorii sociale, instituții locale și ținutale guvernatorului civil al Basarabiei sau altor instituții regionale în anii 1812-1828*

Anii	Categoriile sociale, instituții locale și ținutale													În total	În %		
	Țărani moșierești	Răzeși	Ruptași	Mazilii	Coloniștii	Țiganii	Orășenii**	Moșierii	Arendași	Administrațiile locale	Administrațiile ținutale	Călărași	Cazacii			Clerul	

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 690, „Dispoziție adresată ispravnicului ținutului Iași” din 13 martie 1820, f. 176.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 482, f. 3-3 verso, 16-17.

³ Ibidem, f. 27-27 verso.

⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 242, f. 4-4 verso.

⁵ Ibidem, f. 5.

⁶ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 27, 32 verso.

⁷ Ibidem, f. 32 verso

1812	22	-	-	-	-	-	5	-	-	3	2	-	-	-	32	3,1
1812/13	131	42	-	-	1	-	7	-	-	-	-	-	-	-	181	17,7
1813	86	52	-	6	13	-	53	8	6	-	3	6	-	2	235	22,9
1814	120	70	6	8	20	1	24	6	2	2	1	5	3	5	273	26,6
1815	58	20	-	3	7	-	12	3	-	-	-	-	-	1	104	10,1
1816	103	20	-	7	5	-	24	4	1	-	6	1	-	2	173	16,9
1817	11	2	-	-	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-	19	1,9
1818	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	3	-	-	-	8	0,9
În total	534	206	6	24	46	1	132	22	9	5	15	12	3	10	1025	100,0
În %	52,1	20,1	0,6	2,3	4,5	0,1	12,9	2,1	0,9	0,5	1,5	1,2	0,3	1,0	100,0	-
1819	21	3	-	2	4	-	14	1	-	-	3	-	1	-	49	10,3
1820	99	24	2	6	5	7	57	4	6	18	14	-	3	1	246	51,6
1821	12	-	-	-	-	-	3	2	-	1	-	-	-	-	18	3,8
1822	11	-	-	-	1	-	13	-	-	1	-	-	-	-	26	5,5
1823	29	2	10	-	-	-	15	-	-	8	23	-	-	-	87	18,2
1824	4	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	8	1,7
1825	20	-	-	-	-	-	9	-	-	-	2	-	-	-	31	6,5
1826	2	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	6	1,3
1827	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,4
1828	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	4	0,8
În total	202	29	12	9	10	7	116	7	6	29	45	-	4	1	477	100,0
În %	42,3	6,1	2,5	1,9	2,1	1,5	24,3	1,5	1,3	6,1	9,4	-	0,8	0,2	100,0	-
În total	736	235	18	33	56	8	248	29	15	34	60	12	7	11	1502	-
În %	49,0	15,6	1,2	2,2	3,7	0,5	16,5	1,9	1,0	2,3	4,0	0,8	0,5	0,7	100,0	-

* Valentin Tomuleț, *Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828)*, Chișinău, 2007, vol. I, *Protestele și revendicările populației din Basarabia (anii 1812-1828)*, p. 143.

** În categoria orașenilor a fost inclusă și populația târgurilor.

Datele inserate în Tabelul 1 însumează toate plângerile și reclamațiile depistate în cele 1502 documente, depistate doar într-un singur fond arhivă – Fondul 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei”, adresate guvernatorului civil sau altor instituții regionale ale Basarabiei. În ele sunt redată protestele și revoltele diferitelor categorii sociale împotriva moșierilor, ispravnicilor, arendașilor de moșii, militarilor ruși cantonați în diferite localități etc., în întreaga perioadă de timp 1812-1828.

Aceasta demonstrează că în prima perioadă (1812-1818) din numărul total de 1025 de adresări, 534 (52,1%) au fost înaintate de țărani moșierești, 206 (20,1%) – de răzeși, 132 (12,9%) – de diferite categorii de orășeni: meșteșugari, negustori, mica burghezie etc., 46 (5,5%) – de coloniști, 24 (2,3%) – de mazili, 6 (0,6%) – de ruptași și o plângere (0,1%) – de țigani. În cea de-a doua perioadă (1819-1828) din numărul total de 477 de adresări 202 (42,3%) au fost înaintate de țărani moșierești, 29 (6,1%) – de răzeși, 116 (24,3%) – de diferite categorii de orășeni: meșteșugari, negustori, mica burghezie etc., 10 (2,1%) – de coloniști, 9 (1,9%) – de mazili, 12 (2,5%) – de ruptași și 7 (1,5%) – de țigani.

La rândul lor căpitani de mazili, alături de alți funcționari ai isprăvniciei, participau la actele de asuprire a populației. Din proiectul de reorganizare a administrației civile a Basarabiei elaborat în februarie 1814, aflăm că „pe lângă influența nefastă asupra sorții nefericite a locuitorilor, cauzată de abuzul ispravnicilor, se mai adaugă și lăcomia fără margini a executorilor, orbi și tipicari în ce privește îndeplinirea poruncilor ce li se dau – vameși, ocolași, căpitani de mazili, căpitani de târg și alți slujitori ai isprăvniciei; fiecare din ei depune eforturi să se îmbogățească, folosind în acest scop orice prilej de a jefui locuitorii cu care contactează nemijlocit”¹.

Analiza datelor de arhivă inedite, a documentelor publicate și a lucrărilor în care este abordat tangențial subiectul pus în discuție ne permite să concluzionăm că, deși mazilii și ruptașii au beneficiat de anumite privilegii, administrația imperială nu-i agreea și a făcut tot posibilul pentru a-i suprima. Această măsură a coincis și cu politica imperială rusă de a unifica organizarea administrativă și socială în provincia nou-anexată. Procesul s-a produs pe seama înlăturării lor treptate, în special a mazililor, din diferite funcții administrative și gospodărești și subminarea prestigiului lor social, ceea ce a provocat nemulțumirea lor, exprimată în diferite forme de revoltă și proteste. Cu timpul, drepturile mazililor au fost limitate, fiind impuși să îndeplinească prestațiile locale și să achite diferite taxe de rând cu birnicii. Ca urmare, unii din ei pentru diferite încălcări au fost transferați în categoria țăranilor, alții ruinându-se s-au dizolvat în categoriile sociale înrudite ale țăranimii. În pofida acestui fapt, mazilii au continuat să-și păstreze și în a doua jumătate a sec. al XIX-lea trăsăturile distincte de ordin social și spiritual.

---

¹ *Instituțiile administrative locale în Basarabia (1812-1838). Documente și materiale*, Chișinău, 2011, p. 25.